

CUNOAȘTEREA OMULUI PRIN DIALECTICA VOINȚEI DE PUTERE: ÎNTRE SUPERIORITATE, IDEAL ȘI INTERES SOCIAL

DANIELA GEORGESCU

Institutul de Filosofie și Psihologie
„Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române

Abstract. The knowledge of the human being entails understanding the dynamic interconnections among psychological needs, cognitive mechanisms, and the socio-cultural contexts within which the individual evolves. Within this framework, the Nietzschean doctrine of the will to power provides the foundation for exploring the contradictions and tensions, the interdependencies, and the mutual transformations between instinct and reason, between individuality and social interest. In this article, by conceptualizing the expressive manifestations of character traits as expressions of the will to power, we also integrate key concepts from Adlerian psychology and Vaihinger's constructivism. The dialectical analysis of the interactions among the striving for superiority, the ideal, and social interest—considered in their structural relation to the will to power—broadens the conceptual framework for understanding the development and manifestation of character. In this interpretation, the proposed model approaches character, in extra-moral terms, as a dialectical process grounded in the creative and constructive force of the will to power. From this dynamic perspective – which does not exclude the socio-cultural and existential dimensions of character – we derive an appreciation of the value of character through the expressive force of its virtues: the art of self-creation.

Keywords: will to power, striving for superiority, the ideal, social interest, extra-moral character, self-creation.

CUNOAȘTEREA OMULUI – VOIŢA DE PUTERE ȘI CARACTERUL

Cunoașterea omului rămâne o preocupare constantă și plină de provocări, atât în filosofie, cât și în psihologie. Conexiunile și diferențele dintre Nietzsche, Vaihinger și Adler în abordarea naturii umane creează un nou cadru de explorare a rolului voinței de putere în cunoașterea omului. Voința de putere, ca impuls esențial al ființei umane de a-și satisface nevoile și de a conferi lumii și existenței un sens și o valoare, reprezintă condiția fundamentală prin care omul poate să devină stăpânul propriilor sale instincte și afecte și creatorul propriilor sale virtuți.

Voința de putere reconfigurează epistemic și axiologic condiția umană și raporturile existențiale, relevând modul în care omul înțelege și dobândește cunoașterea, precum și modul în care sunt instituite valorile și principiile care guvernează comportamentul uman. Prin afirmarea voinței de putere, individul poate depăși limitele impuse de natura sa instinctuală și de convențiile sociale. Astfel, devenirea omului, ca personalitate, nu mai este determinată doar de influențele externe. Prin manifestarea forței voinței sale de putere, omul devine creatorul propriei existențe, având libertatea și responsabilitatea de a-și defini propriile valori și idealuri. În acest proces de autoafirmare, el trebuie să transforme suferința și conflictul în resurse de creștere personală, contribuind la o realitate în care sensul și valoarea nu sunt impuse din afara sa, ci sunt create din interioritatea sa.

Conceptul voinței de putere oferă un răspuns argumentat la interogația „Cum poate omul să depășească limitările impuse de natura sa instinctuală și de convențiile sociale pentru a deveni cu adevărat stăpân pe propriile sale instincte și creator al propriilor virtuți?”. Odată cu această clarificare, ia naștere deductiv o altă interogație: cum poate voința de putere să fie direcționată spre afirmarea autenticității individului, astfel încât acesta să nu fie modelat exclusiv de influențele externe, ci să devină creatorul propriilor sale valori și idealuri?

Pentru Nietzsche, individul trebuie să aspire spre afirmarea puterii personale, prin superioritate și extinderea influenței, ceea ce implică înfruntarea convențiilor sociale limitative, conferirea unui stil propriu caracterului, prin transcenderea valorilor gregare și afirmarea potențialului creator. Aceasta presupune depășirea normelor impuse de societate pentru a ajunge la o autoafirmare autentică, care să reflecte o voință de putere bazată pe valori proprii.

Psihologia adleriană adaugă o dimensiune importantă în înțelegerea voinței de putere, arătând că aceasta nu este doar o manifestare a dorinței individuale de superioritate, ci și o forță ce poate fi direcționată spre binele comun. Adler accentuează faptul că individul își afirmă autenticitatea și își validează superioritatea nu prin izolare, ci prin integrarea în comunitate, punând accent pe interesul social (sentimentul de comuniune socială). Astfel, aici, voința de putere nu este doar un act de autoafirmare, ci și un proces de adaptare și de contribuție la comunitate, ceea ce face ca voința de putere să fie corelată cu responsabilitatea socială și colaborarea autentică cu ceilalți. În acest sens, voința de putere contribuie la formarea caracterului individului, care este, astfel, o expresie dinamică a interacțiunii dintre aspirația spre superioritate și interesul față de binele comun.

Pe de altă parte, Hans Vaihinger subliniază că oamenii folosesc constructe ficționale pentru a organiza și interpreta realitatea. În acest context, constructivismul său adaugă o dimensiune esențială în cunoașterea omului, explicând natura și mecanismele cognitiv-creative ale conceptelor, ale scopurilor, ale idealurilor și ale valorilor. Astfel, voința de putere – ca voință de interpretare și de sens – devine un proces cognitiv-activ prin care individul își construiește un sens personal al lumii. Această abordare sugerează că nu doar instinctualitatea, ci și procesele și constructele mentale prin care individul percepe și interacționează cu realitatea au un rol esențial în procesul de autoafirmare a individualității. Totodată, organizarea

logică a varietății fenomenelor vieții de relație, conduce către elaborarea ficțiunilor sumative ca expresii ale fenomenelor grupate în raport cu trăsăturile lor caracteristice. Dacă aplicăm acest fundament teoretic în interpretarea conceptului numit caracter, putem afirma că acesta reprezintă un construct cognitiv cu valoare instrumentală, utilizat pentru a oferi coerență, continuitate și predictibilitate diversității comportamentelor individuale. Caracterul nu există ca realitate obiectivă. Acest concept este fundat pe sintetiza unor trăsături și comportamente percepute și apreciate drept caracteristice. În cadrul metodologic al clasificărilor artificiale, acest construct ficțional facilitează înțelegerea și anticiparea naturii acțiunilor umane, oferind gândirii și cunoașterii un suport practic. Structura și varietatea clasificărilor tipologice sunt dependente de criteriul de selecție a trăsăturilor considerate esențiale, reunind atât valori și idealuri, cât și descriptori comportamentali care să obiectiveze dinamica interacțiunii dintre aceste trăsături. Din perspectiva constructivismului lui Vaihinger, caracterul, deși nu are o existență obiectivă independentă de percepția individului, poate fi înțeles ca o ficțiune utilă – un concept care contribuie la organizarea și modelarea diversității manifestărilor individuale, precum și la anticiparea experiențelor și la facilitarea interacțiunilor sociale.

Fiecare dintre aceste perspective – filosofică, psihologică și constructivistă – contribuie la elaborarea unui răspuns perspectival unificator la interogația formulată anterior. Voința de putere, articulată experiențial prin caracter, poate fi direcționată spre afirmarea autentică a individului. Însă trăsăturile considerate ca esențiale pentru afirmarea voinței de putere prin caracter sunt apreciate diferit de cei trei gânditori. În timp ce Nietzsche accentuează afirmarea individului prin depășirea limitărilor sociale, Adler introduce un echilibru între autoafirmare și responsabilitatea față de comunitate. Vaihinger, la rândul său, prin filosofia lui „ca și cum” demonstrează importanța și rolul epistemic¹ fundamental ale idealizării și ale ficțiunii în procesul cunoașterii. Acest cadru teoretic extinde abordarea voinței de putere, depășind înțelegerea reduționistă – drept forță instinctuală – și o reliefează ca pe un proces activ de înțelegere și de interpretare prin care individul atribuie sens realității. Totodată, voința de putere nu poate fi conceptualizată exclusiv ca o trăsătură a individului izolat, ci trebuie înțeleasă ca expresie și manifestare a interacțiunii dintre impulsurile subiective și structurile sociale.

Sinergia acestor modele teoretice interpretative contribuie la aprofundarea înțelegerii procesului de cunoaștere a ființei umane și orientează raționamentul către investigarea dimensiunii esențiale a personalității, respectiv a caracterului. În acest cadru teoretic, înțelegerea voinței de putere conduce către analiza modului în care aceasta se raportează la caracter, precum și la explorarea felului în care participă la construirea autenticității individului, obiectivată în manifestările caracteriale. Formarea și manifestarea caracterului reprezintă un proces activ, autoreflexiv, relațional-valoric. Totodată, acest proces este fundamentul capacității

¹ Timothy Stoll, „Hans Vaihinger”, în Edward N. Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/vaihinger/>, accesat: 20 martie 2025.

individului de a lua decizii, de a alege și de a acționa în acord cu propriile dorințe, valori, scopuri și idealuri. În cadrul acestui proces, relația dintre voința de putere și caracter este una dialectică. Voința de putere, ca scop al aspirației spre superioritate, influențează formarea caracterului și, în același timp, caracterul determină modul în care voința de putere se exprimă și se ajustează. În această perspectivă dinamică, voința de putere nu este doar un mijloc prin care caracterul se formează, ci este și un proces continuu de ajustare a raporturilor valorice și a idealurilor individuale, ca expresie a experiențelor subiective și a influențelor externe. În acest raport dialectic, voința de putere devine și un mijloc prin care individul se afirmă pe sine, în acord cu caracterul său, ca expresie a identității sale.

CARACTERUL – DE LA FILOSOFIE LA PSIHOLOGIA ADLERIANĂ

Roberto Mordacci² analizează perspectivele dezvoltate de Aristotel, Hume și Kant privind fundamentele caracterului moral. Caracterul aristotelic se bazează pe armonizarea afectelor cu rațiunea, considerând virtutea ca o stare intermediară între două extreme, ca un echilibru între exces și deficit. Formarea caracterului se bazează pe educație și pe exersarea virtuții înțelepciunii. Astfel, omul virtuos trebuie să-și modeleze afectele prin rațiune, dezvoltând un caracter stabil și armonios. Etica aristotelică are drept scop armonizarea individului cu umanitatea și este în acord cu perspectiva sa teleologică. Caracterul este definit ca echilibru între rațiune și afecte, dobândit prin educație și practică.

În contrast, Hume consideră că moralitatea este întemeiată pe afecte, pe aprobare sau pe dezaprobare, iar rațiunea doar analizează fapte. Virtuțile și viciile sunt definite prin reacțiile emoționale ale indivizilor – ceea ce este apreciat ca plăcut este considerat virtuos, iar ceea ce displace este considerat vicios. Problema acestei viziuni este că moralitatea devine subiectivă și dependentă relațional. Caracterul este definit ca expresie a sentimentelor de aprobare sau dezaprobare.

Spre deosebire de Hume, Kant argumentează că moralitatea trebuie să fie universală și bazată pe rațiune; adevăratul caracter moral se formează prin respectul față de legea morală și prin urmarea imperativului categoric. Imperativul categoric cere ca fiecare individ să acționeze conform unor maxime care pot deveni legi universale. Caracterul moral autentic se dezvoltă prin conformarea la legea morală, iar singurul sentiment moral autentic este respectul față de aceasta. Modelul lui Kant depășește determinarea metafizică inerentă eticii lui Aristotel, precum și subiectivismul eticii lui Hume. În accepțiunea kantiană, caracterul este definit de raționalitate și de respect față de legea morală, acestea fiind expresii ale libertății și ale autonomiei individului.

Nietzsche critică această perspectivă, considerând că moralitatea kantiană impune o constrângere artificială asupra individului, subminându-i unicitatea și

² Roberto Mordacci, „Three Concepts of Character”, în Roberta de Monticelli (ed.), *Phenomenology and Mind*, nr. 21, 2021, pp. 154–166, <https://journals.openedition.org/phenomenology/368>, accesat: 19 martie 2025.

autenticitatea. Pentru Nietzsche, valorile nu sunt determinate de un scop final (Aristotel), de rațiune pură (Kant) sau de afecte (Hume), ci sunt constructe instrumentale determinate social și istoric, ca expresii ale voinței de putere. Esența voinței de putere se referă la capacitatea individului de a se autodepăși și de a-și crea propriile valori. Voința de putere este un act continuu de creare și de afirmare a sinelui, precum și un proces de depășire a limitărilor subiective sau a celor impuse cultural și social. În acest cadru, autonomia este expresia procesului de autocreație, prin care individul depășește condițiile și convențiile externe pentru a trăi conform propriilor valori, scopuri și idealuri. Cunoașterea de sine este inerentă acestui proces. Din perspectiva nietzscheană, caracterul este un act de autoafirmare și de transcendere a moralității tradiționale, fiind fundat pe voința de putere prin care individul își definește și își revendică autenticitatea propriei existențe.

În înțelegerea dezvoltării istorice a modului în care a fost definit caracterul, constructele conceptuale care servesc scopurilor practice au un rol esențial. Vaihinger descrie categoriile ficțiunilor etice și ale idealului ca având atât o funcție reglatoare, cât și una formativă asupra individului și a sistemelor sociale. Aceste categorii ficționale au apărut din necesitatea de a structura variate modalități de expresie psihologică, de a regla interacțiunile sociale și culturale și de a oferi repere pentru acțiunea morală a individului. Prin internalizarea acestor ficțiuni, caracterul uman se modelează în relațiile sociale, dobândind coerență prin principii, norme și valori care, deși convenționale, sunt esențiale pentru fundarea judecăților morale și pentru conservarea comunităților. În acest cadru interpretativ, caracterul nu reprezintă doar un ansamblu de trăsături psihologice, ci este o construcție etică dinamică și flexibilă, susținută de categorii ficționale determinate socio-cultural, care dau sens acțiunilor umane și consistență în raporturile relaționale.

În viziunea adleriană³, caracterul este o configurație de trăsături, ca expresie dinamică a interacțiunii dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional și interesul social. Modelul propus de Adler arată că individul are un scop ficțional sau un ideal care îl motivează să acționeze, iar acest scop este influențat de nevoia de a depăși inferioritatea percepută, dar și de a se integra în contextul social. Scopurile ficționale adleriene au o funcție similară cu ficțiunile etice ale lui Vaihinger, ambele servind drept criteriu de apreciere pentru acțiunile și comportamentele indivizilor.

Plecând de la această complementaritate interpretativă, perspectiva nietzscheană asupra voinței de putere, înțeasă ca forță fundamentală a existenței umane ce influențează modul în care individul își construiește identitatea și raporturile sale cu ceilalți, întregeste înțelegerea proceselor care stau la baza formării caracterului. Astfel, voința de putere devine forța motrice a dezvoltării caracterului, întrucât aceasta modelează nu doar formarea trăsăturilor individuale, dar și interacțiunea individului cu societatea și cu dinamica sociale. Doctrina voinței de putere dezvăluie modul în care individul își poate depăși limitările și poate să își afirme autenticitatea.

³ Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, „Caracterologie”, traducere, cuvânt înainte și note de dr. Leonard Gavrilu, București, Editura IRI, 1996, pp. 168–190.

Această analiză comparativă a modelelor interpretative ale caracterului ne facilitează înțelegerea mai profundă a modului în care voința de putere se integrează în procesul formării caracterului și influențează comportamentele sociale. Voința de putere poate fi direcționată spre afirmarea autentică a individului în procesul devenirii sale, în care influențele externe sunt reinterpretate și integrate într-un cadru personalizat de valori. În loc să reprezinte o simplă reacție la presiuni externe sau o simplă dorință de superioritate și de control, voința de putere devine un instrument de autocreare prin care individul își afirmă autenticitatea prin caracterul său și își definește idealurile în raport cu dinamica sociale.

Conexiunea procesuală dintre necesitățile psihologice, mecanismele cognitive și cele sociale, inerente dezvoltării individului, configurează o nouă perspectivă de analiză a raportului dintre voința de putere și caracter. Pentru a extinde cadrul epistemic al înțelegerii dezvoltării și manifestării caracterului în contexte sociale, vom explora interacțiunea dintre aceste trei dimensiuni fundamentale: aspirația spre superioritate, scopul ficțional și interesul social, în relație cu voința de putere.

CARACTEROLOGIA ADLERIANĂ ȘI VOIŢA DE PUTERE: O ANALIZĂ DIALECTICĂ INTEGRATOARE

Caracterologia adleriană analizează trăsăturile de caracter ca expresii ale conflictului interior pentru superioritate. Adler configurează antitetic două tendințe principale de manifestare a trăsăturilor de caracter: agresivă și neagresivă. Fiecare dintre aceste tendințe poate fi înțeleasă ca o expresie a luptei individului pentru putere, control și superioritate. Aspirația spre superioritate poate fi în acord sau în contradicție cu interesul social, în funcție de natura scopului ficțional și de modul în care este realizat.

Pentru a evidenția natura dialectică și interdependența dimensiunilor implicate în formarea caracterului, așa cum sunt ele descrise de Nietzsche, Vaihinger și Adler, ne propunem să realizăm analiza dialectică a trăsăturilor de caracter identificate de Adler. Analiza se va referi la următoarele dimensiuni: aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social, oferind o nouă înțelegere a comportamentului expresiv⁴, a dinamicii dintre aceste dimensiuni și a modului în care tensiunile și conlucrarea acestora modelează dezvoltarea și manifestarea trăsăturilor de caracter.

Fiecare dimensiune este dialectică prin ea însăși. Aspirația spre superioritate este tendința fundamentală a individului de a depăși limitările și de a progresa. Aceasta poate lua forme de expresie constructive (autodezvoltare) sau distructive (tendințe egoiste sau de dominare asupra altora). Scopul ficțional este o construcție subiectivă care poate fi atât motivatoare, cât și limitativă, în funcție de realismul sau rigiditatea sa. Ghidat de aceste interpretări subiective, care nu sunt întotdeauna conștientizate, individul își alege direcția de acțiune în planul său de viață. Voința de putere poate fi interpretată ca o manifestare a aspirației

⁴ *Ibidem*, p. 182.

spre superioritate, dar în accepțiunea nietzscheană este și o expresie a extinderii influenței sau a controlului asupra mediului. Voința de putere, în manifestarea sa creativă, poate fi o expresie pozitivă a autonomiei și a inițiativei, dar poate fi exprimată și distructiv atunci când devine excesivă și se manifestă ca dorință de control și de dominare a altora.

În viziunea lui Adler, interesul social este factorul care echilibrează celelalte dimensiuni, orientând individul spre cooperare și contribuție la binele comun. Interesul social are potențialul de a echilibra satisfacerea nevoilor individului cu cele ale comunității, dar se poate manifesta într-un continuum de la altruism autentic la conformism și supunere.

Interacțiunile acestor dimensiuni au o natură dialectică fundamentată pe următoarele aspecte: contradicțiile și tensiunile dintre ele, interdependența, capacitatea de transformare reciprocă și de sinteză în manifestări expresive variate conceptualizate ca trăsături de caracter.

Explorarea în diade a acestor direcții de analiză dialectică poate oferi o înțelegere aprofundată a contrastelor și a conexiunilor dintre aceste dimensiuni. Diadele dialectice reprezintă perechi de concepte aflate într-o relație de opoziție și complementaritate, prin care fiecare element își definește sensul în raport cu celălalt, în cadrul unui proces dinamic de interacțiune și transformare.

O primă etapă a analizei vizează relațiile dialectice diadice dintre dimensiunile evidențiate de Adler în procesul de cunoaștere a omului: aspirația spre superioritate, scopul ficțional, interesul social și voința de putere.

Aspirația spre superioritate (Adler) vs Voința de putere (Nietzsche)

Contradicție. Aspirația spre superioritate este expresia dorinței de a depăși inferioritatea percepută. În viziunea adleriană, aceasta este orientată spre integrarea și adaptarea individului la nivelul comunității, fiind o formă de afirmare personală care este în conexiune cu binele colectiv. În contrast, voința de putere este impulsul fundamental de afirmare a individului, de depășire a limitărilor impuse social, fără a ține cont de validarea socială și de bunăstarea colectivă. Nietzsche pune accent pe autoafirmare, pe impunerea puterii individuale asupra lumii, fără a căuta neapărat cooperare.

Interdependență. Ambele concepte vizează autodepășirea și dezvoltarea individului. Aspirația spre superioritate oferă individului motivația de a depăși obstacole, iar voința de putere, ca scop și mijloc, susține această motivație atât în contexte favorabile social, dar și în contexte în care aspirația spre superioritate nu este validată social. În acest cadru, voința de putere are valențele unei forțe care se impune prin capacitatea creativă și nu prin dominare.

Scopul ficțional (Adler) vs Voința de putere (Nietzsche)

Contradicție. În accepțiunea adleriană, scopul ficțional este expresia unui ideal social modelator și regulator al devenirii individului, în care utilitatea socială și contribuția la binele colectiv armonizează raportul normativ-valoric dintre

individ și societate. În opoziție, voința de putere este expresia unui ideal individual care nu are ca temei cooperarea sau integrarea socială, ci autoafirmarea individului prin depășirea constrângerilor morale sau etice impuse social.

Interdependență. Scopul ficțional și voința de putere pot coexista și într-un mod complementar. Scopul ficțional poate să contribuie la crearea unei perspective ideale care funcționează motivațional în procesul dezvoltării individului și societății și poate stabili sensul manifestării voinței de putere. Totodată, voința de putere acționează ca un catalizator în definirea scopului ficțional și în susținerea întregului proces de manifestare a acestuia în cadrul stilului de viață al individului. Un individ poate avea un scop ficțional care reflectă idealuri sociale și poate folosi voința de putere pentru a-l realiza, depășind obstacolele și afirmându-se într-un mod unic.

Interesul social (Adler) vs Voința de putere (Nietzsche)

Contradicție. În gândirea adleriană, interesul social presupune orientarea individului către colaborare, solidaritate și contribuție la binele colectiv. Adler aprecia că dezvoltarea individuală este strâns legată de relațiile sănătoase cu ceilalți și de integrarea în comunitate. Pe de altă parte, voința de putere nietzscheană este egotică și este susținută de dinamica conflictuală dintre individ și societate. Nietzsche nu este interesat de cooperare sau de echilibru social, ci de supremația individuală și de capacitatea de a face față lumii prin impunerea voinței de putere individuale, chiar și în detrimentul interesului social.

Interdependență. Deși sunt antitetice, interesul social și voința de putere pot fi interconectate în anumite contexte. Voința de putere poate fi un mediator al schimbării pozitive sau negative, în funcție de scopurile și valorile pe care le susține. Voința de putere a individului nu se referă doar la dorința de control, ci și la dorința de a-și demonstra valoarea, de a-și construi o imagine de sine puternică și de a-și extinde influența. În acest cadru, un individ poate crea norme sau structuri sociale care să susțină afirmarea autorității și valorii sale, ca expresie a voinței de putere. Atunci când voința de putere este direcționată spre binele colectiv, ea poate consolida relațiile sociale și poate contribui la evoluția societății. Însă atunci când aceasta este folosită în scopuri egoiste sau autoritare, poate duce la conflicte și inegalități, subminând interesul social și coeziunea comunității. Interacțiunea poate fi pozitivă când voința de putere susține și promovează deopotrivă interesele sociale sau când interesul social stimulează voința de putere constructivă. Totodată, această interacțiune dobândește valențe negative când voința de putere acționează în detrimentul interesului social sau când interesul social subminează voința de putere individuală.

Pe parcursul devenirii sale, individul integrează aceste contradicții și interdependențe, fiecare dintre aceste dimensiuni psihologice acționând în configurația individualizată a caracterului, ca funcție specifică a stilului de viață, ajustată și ghidată de voința de putere.

Cea de a doua etapă a analizei vizează raporturile dialectice dintre dimensiunile analizate anterior. Contradicția și tensiunea sunt relevate în dinamica

dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional și interesul social, pe de o parte, și voința de putere, pe de altă parte. Aspirația spre superioritate presupune evoluție și autodepășire, dar această tendință poate intra în conflict cu interesul social atunci când se manifestă prin voința de putere ca dorință de dominare. Interesul social, în schimb, presupune cooperare și altruism, ceea ce poate limita tendințele individualiste exacerbate, ca expresii ale voinței de putere.

Interdependența acestor dimensiuni este evidențiată și de modul în care realizarea scopului ficțional al individului este influențată de interacțiunea dintre aspirația spre superioritate, interesul social și voința de putere. În funcție de experiențele dobândite pe parcursul dezvoltării sale, individul își construiește și afirmă scopul ficțional. Atunci când aspirația spre superioritate este modelată de interesul social, individul poate ajunge la o dezvoltare echilibrată, iar scopul ficțional va reflecta armonizarea dintre obiectivele personale și contribuția la comunitate. În schimb, când aspirația spre superioritate este ghidată de voința de putere, în detrimentul interesului social, scopul ficțional va dobândi exclusiv valoarea afirmării de sine, intrând chiar în opoziție cu ceea ce presupune participarea la binele colectiv. Aceste interacțiuni surprind capacitatea de transformare și sinteză ce rezultă din confruntarea dintre voința de putere, aspirația spre superioritate și interesul social, ceea ce conduce fie la formularea scopului individual altruist, fie la orientarea spre autonomie, fie la forme egotice de afirmare a individualității.

Capacitatea de transformare și de sinteză a tensiunii și a interacțiunii dialectice dintre aceste dimensiuni psihologice și sociale se reflectă în trăsăturile de caracter ale individului. În acest context interpretativ, formarea caracterului este influențată de modul în care voința de putere, ca impuls intern și forță dinamică primară, modelează stilul de viață al individului. Acest impuls se poate manifesta într-o direcție constructivă, ducând la autodepășire și dezvoltare personală, sau poate deveni disfuncțional atunci când se manifestă exclusiv prin expansiune bazată pe dominare sau control.

Cea de a treia etapă a analizei urmărește conceptualizarea trăsăturilor din caracterologia adleriană pe baza interacțiunii dialectice dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social.

Trăsături de caracter de natură agresivă

<i>Trăsătura⁵ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Vanitatea	Tendința de a-și supraevalua valoarea și de a căuta validare constantă	Vanitatea, ca expresie a aspirației spre superioritate, reflectă constanta căutare a individului de a-și confirma propria valoare prin recunoaștere externă. Voința de putere amplifică această tendință, dar poate intra în conflict cu interesul social atunci când devine excesivă și impune scopuri egoiste, eludând binele colectiv.

⁵ *Ibidem*, pp. 191–223.

<i>Trăsătura⁵ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Gelozia	Frica de a pierde afecțiunea sau atenția altora, manifestată prin suspiciune excesivă	Gelozia derivă din sentimentul de inferioritate și reflectă dorința de a menține un avantaj afectiv perceput, influențând în mod negativ direcția scopului ficțional. Gelozia poate fi alimentată de voința de putere, ca dominare afectivă a celuilalt; poate deteriora relațiile sociale, fiind în opoziție cu interesul social.
Invidia	Dorința de a avea ceea ce posedă altcineva, combinată cu resentimentul față de succesul celuilalt	Invidia are ca temei un scop ficțional de superioritate față de ceilalți și este susținută de evaluarea constantă în raport cu aceștia. Voința de putere poate transforma invidia într-un impuls pentru competiție, dar, fără echilibru, poate submina interesul social.
Avariția	Atașamentul exagerat față de bunuri materiale, manifestat prin refuzul de a împărți sau de a cheltui	Avariția ca strategie de compensare a insecurității reflectă teama de pierdere a statutului sau a controlului. În acest context, scopul ficțional este definit de acumularea compulsivă de resurse, susținută de voința de putere; acest comportament poate intra în conflict cu interesul social.
Ura	Sentimentul puternic de ostilitate față de o persoană sau un grup, generat de frustrări sau rivalități	Ura apare atunci când individul percepe un obstacol în calea realizării aspirației sale spre superioritate. Astfel, scopul său ficțional de superioritate este reprezentat de anihilarea obstacolelor care împiedică afirmarea superiorității. Această dinamică reflectă o luptă între aspirația de a fi superior și realitățile externe. Ea poate fi o expresie negativă a voinței de putere care poate suprima interesul social, ducând la izolare sau conflicte și comportamente distructive.

Trăsături de caracter de natură neagresivă

<i>Trăsătura⁶ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Izolarea	Tendința de a evita interacțiunile sociale și de a se retrage din societate	Izolarea poate fi o strategie defensivă ca expresie a scopului ficțional de a evita respingerea socială. Lipsa interacțiunii poate diminua voința de putere și afectează interesul social.
Angoasa	Starea de neliniște profundă, generată de teamă sau incertitudini în raport cu lumea interioară sau exterioară	Angoasa apare atunci când individul simte că nu poate atinge idealul superiorității autoimpus. Voința de putere poate fie să amplifice angoasa prin presiunea de a reuși, fie să o diminueze prin adaptarea și redefinirea scopului ficțional și protecția față de eșec. Interesul social are efect modulator pozitiv, diminuând angoasa prin suportul social.
Lașitatea	Evitarea confruntărilor și incapacitatea de a lua decizii curajoase	În aspirația spre superioritate, lașitatea reflectă ca scop ficțional protecția față de vulnerabilitate și eșec și indică o voință de putere slab exprimată și un interes social scăzut.

⁶ *Ibidem*, pp. 224–239.

<i>Trăsătura⁶ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Impulsuri neînfrânate	Manifestările necontrolate ale emoțiilor sau ale comportamentelor, cauzate de o adaptare deficitară	Aceste impulsuri pot fi rezultatul unui conflict între aspirațiile spre superioritate și limitările personale resimțite. Scopul ficțional urmărește satisfacerea imediată a impulsurilor și a nevoilor proprii, fără a ține cont de consecințele lor. Dacă voința de putere nu este controlată prin interes social, manifestarea acestor impulsuri poate duce la comportamente distructive.

Alte forme de expresie ale caracterului

<i>Trăsătura⁷ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Voișia	Atitudinea optimistă manifestată în raport cu experiențele de viață și în interacțiunile sociale	Poate indica un stil de viață sănătos și o adaptare eficientă la scopul ficțional. Raportul echilibrat dintre voința de putere și interesul social favorizează această trăsătură.
Moduri de gândire și de exprimare	Stilurile variate de comunicare și raționament influențate de experiențele de viață	Modul în care cineva gândește și se exprimă reflectă direcția scopului ficțional personal și adaptarea voinței de putere la contexte și realitate, precum și gradul de interes social.
Atitudinea școlărească	Predispoziția spre conformism și acceptare necritică a regulilor	Căutarea validării externe care, deși poate aduce un sentiment de superioritate în raport cu alții (prin respectarea regulilor), limitează afirmarea autentică a voinței de putere și a interesului social.
Oameni cu principii și pedanți	Persoanele care urmează reguli stricte și sunt riguroase în aplicarea acestora	Pedanteria poate fi un mijloc de compensare a nesiguranței, oferind individului un sentiment de control și superioritate, ca forme iluzorii ale voinței de putere. Poate diminua interesul social.
Subordonarea	Tendința de a se supune autorității sau de a se conforma așteptărilor celorlalți	Subordonarea poate fi un mecanism prin care individul încearcă să evite confruntarea cu obstacolele care l-ar împiedica să-și satisfacă aspirația spre superioritate. Diminuează voința de putere și depinde de direcția interesului social.
Infatuarea	Autoaprecierea exagerată, combinată cu un sentiment de superioritate	Infatuarea reflectă incapacitatea de a atinge idealul de superioritate. Compensatoriu, voința de putere acționează în sensul demonstrării superiorității față de ceilalți prin amplificarea iluzorie a valorii personale. Dacă nu este echilibrată prin interes social, poate duce la izolare.
Susceptibilitatea	Sensibilitatea excesivă la critică sau observații negative	Frica de eșec sau de a nu atinge scopul ficțional și standardele autoimpuse de superioritate determină această reacție. O voință de putere rigidă și un interes social scăzut cresc susceptibilitatea.

⁷ *Ibidem*, pp. 239–240.

<i>Trăsătura⁷ de caracter</i>	<i>Descriere</i>	<i>Interacțiunea dialectică dintre aspirația spre superioritate, scopul ficțional, voința de putere și interesul social</i>
Ghinioniști și pieze-rele	Persoanele care cred că sunt urmărite de ghinion sau că atrag nenorociri	Credința în ghinion poate fi o justificare pentru eșecul în atingerea scopului ficțional. Aspirația spre superioritate se autoreglează prin instituirea unei cauze externe incontrolabile, care să justifice eșecul. O voință de putere slabă și un interes social scăzut susțin acest mecanism.
Religiozitatea	Manifestarea unei credințe puternice în practici spirituale sau religioase	Religiozitatea poate fi o modalitate de a găsi sens și direcție în aspirația spre superioritate, oferind posibilitatea echilibrării între voința de putere scăzută și interesul social.

Caracterul poate fi interpretat ca un proces dialectic între impulsurile interne ale voinței de putere, propriile limitări și aspirații, precum și constrângerile externe impuse de societate și cultură. Valoarea caracterului este rezultatul acestor cicluri de afirmare, transformare, conflict și adaptare, care-i consolidează sau subminează forța. Dialectica voinței de putere este fundamentată pe tensiunea dintre nevoia de afirmare (control, creativitate, luptă) și nevoia de adaptare. Astfel, caracterul nu este un dat imuabil sau un construct pur moral sau etic, ci este și o expresie a manifestării dialectice a voinței de putere, a conflictului dintre voința de putere a individului – puterea asupra sinelui și asupra lumii – și voința de putere colectivă.

Deducem, astfel, că dezvoltarea caracterului se constituie ca un proces dialectic între autonomie și responsabilitate socială, ca o tensiune structurală în care individul aspiră spre superioritate și își construiește identitatea prin raportare simultană la sine și la ceilalți. Autonomia nu poate fi redusă la o simplă eliberare de constrângeri externe, ci implică o autodeterminare reflexivă, în care manifestarea liberă a voinței de putere individuale devine autentică doar în măsura în care recunoaște interdependența socială. Responsabilitatea față de ceilalți nu reprezintă o limitare a autonomiei, ci o dimensiune constitutivă a acesteia, iar dezvoltarea caracterului implică tocmai articularea acestor două instanțe într-o interacțiune dinamică. Astfel, voința de putere – ca forță fundamentală care guvernează devenirea umană și care oferă individului posibilitatea de a-și depăși limitările impuse de propria condiție sau de normele sociale – nu trebuie interpretată ca o simplă tendință de dominare, ci ca o expresie a capacității de autotransformare și de creare a unor valori proprii. Totuși, dacă voința de putere se manifestă exclusiv sub forma autoafirmării individuale, ea riscă să degenereze într-un solipsism autoreferențial, inert. În schimb, integrarea voinței de putere într-un cadru dialectic presupune o reconfigurare a relației dintre individ și societate, în care afirmarea de sine se realizează nu prin negarea celuilalt, ci printr-o reevaluare a modului în care alteritatea contribuie la edificarea identității personale și a caracterului. Totodată, teoria lui Adler integrează dimensiunea relațională și interesul social ca factori definatorii ai dezvoltării caracterului. În acest cadru, autenticitatea caracterului nu se constituie doar ca rezultat al unui proces de autocreație, ci și ca rezultat al interacțiunilor semnificative cu ceilalți, în care autonomia nu este opusă integrării sociale, ci se realizează prin aceasta.

Astfel, dezvoltarea caracterului nu reprezintă un proces autarhic sau adaptare pasivă la normele exterioare, ci implică integrarea dialectică a autonomiei și a responsabilității sociale, având ca scop manifestarea voinței de putere individuale și afirmarea activă a aspirației spre superioritate. Individul nu se poate manifesta ca subiect în afara relațiilor interumane. În acest cadru al interdependențelor, caracterul reprezintă un proces dinamic de autodefinire. În acest proces, dezvoltarea și afirmarea individului, dar și recunoașterea alterității sunt într-o tensiune ireductibilă, dar creativ-adaptativă, între puterea personală și puterea relațională. În acest cadru, caracterul nu poate fi înțeles doar ca expresie a internalizării unui set de valori morale și de norme etice sau ca o manifestare a naturii morale a ființei umane, ci ca o expresie dinamică a forțelor interne și externe.

Plecând de la aceste considerente, propunem un model dialectic de interpretare a dezvoltării și a manifestării caracterului, care să integreze perspectivele nietzscheană și adleriană analizate. Această nouă abordare îmbină autoafirmarea individuală cu responsabilitatea socială într-un model echilibrat de dezvoltare a individului. Totodată, abordarea dialectică deschide perspectiva abordării caracterului în termeni de forță și dinamici de putere concurente, ceea ce presupune o distanțare de modelele tradiționale în care caracterul era înțeles ca o configurație de trăsături ce evoluau progresiv, între bine și rău, către maturizarea etică. Acest cadru dialectic permite o înțelegere non-moralistă, dar dinamică a evoluției caracterului, prezentată în continuare.

<i>Aspecte privind caracterul</i>	<i>Viziunea lui Nietzsche</i>	<i>Viziunea lui Adler</i>	<i>Integrare Dialectică</i>
<i>Caracterul – dimensiuni definitorii</i>	Autoafirmarea, voința de putere și depășirea limitelor proprii și a celor sociale	Interesul social, contribuția la binele colectiv și apartenență	Caracterul se formează prin interacțiunea dintre voința de putere (autoafirmare) și responsabilitatea socială (cooperare).
<i>Scopul fundamental al caracterului (Ce? – aspirația spre superioritate)</i>	Afirmarea individului prin voința de putere	Participarea individului la binele comunității și dezvoltarea interesului său social	Crearea unui echilibru între autoafirmare și cooperare; individul este capabil să trăiască autonom, dar și în relație cu ceilalți.
<i>Mecanismul dezvoltării caracterului (Cum? – împlinirea scopului ficțional/ideal)</i>	Autodepășirea limitelor personale și crearea de noi valori	Dezvoltarea interesului social și a relațiilor interumane	Dezvoltarea caracterului se face prin confruntarea limitelor proprii, generate de condiții subiective sau sociale, dar și prin contribuția activă și creativă la binele colectiv.
<i>Autonomia</i>	Autodeterminarea totală; crearea propriilor valori	Autonomia ca proces de autodepășire socială, realizată în și prin comunitate	Autonomia este fundamentul responsabilității sociale; presupune a acționa în concordanță cu propriile valori, dar și în relație cu ceilalți.

<i>Aspecte privind caracterul</i>	<i>Viziunea lui Nietzsche</i>	<i>Viziunea lui Adler</i>	<i>Integrare Dialectică</i>
<i>Responsabilitatea față de ceilalți</i>	Indiferent față de ceilalți, individul trebuie să își urmeze propriile scopuri	Responsabilitatea față de ceilalți este esențială pentru sănătatea caracterului	Responsabilitatea față de ceilalți este un reflex al unui caracter autonom, care înțelege interdependența umană.
<i>Dimensiunile psihologice importante</i>	Încrederea în propria putere, autoafirmarea, independența	Cooperarea, încrederea socială și empatia	Echilibrul între autoafirmare și colaborare cu ceilalți; încrederea în sine și în alții.
<i>Rolul individului în societate</i>	Individul se află într-o relație conflictuală cu normele sociale, depășind limitele impuse de acestea.	Individul se integrează în societate prin acțiunile sale ghidate de interesul social și de cooperare.	Individul poate fi autonom, dar și responsabil față de ceilalți, integrându-se armonios în comunitate și participând activ la coeziunea și la bunăstarea socială.

Am argumentat astfel că prin formarea și consolidarea caracterului, fundate pe dialectica voinței de putere, poate fi modelată afirmarea autentică a individului, atât în dimensiunea autonomiei, cât și a responsabilității sociale. În această abordare, caracterul nu este doar rezultatul internalizării normelor și valorilor exterioare, ci devine o expresie a voinței de putere – un proces dialectic de creație și de autodeterminare a propriilor sisteme valorice.

DESPRE CARACTER ÎN SENS EXTRAMORAL – INTERPRETAREA CARACTERULUI CA O TIPOLOGIE A FORTELOR

Pornind de la înțelegerea caracterului ca proces dialectic fundat pe voința de putere, se conturează cadrul unei noi contextualizări etice a tensiunilor fundamentale dintre individ și norme, dincolo de formele absolute și universale ale binelui și răului. Etica tradițională, în ipostazele sale religioase, deontologice, consecințialiste sau utilitariste, este orientată spre idealul formării individului capabil de autocontrol și de responsabilitate. În toate aceste modele de desăvârșire morală, pentru a accede la o ordine morală superioară, individul practica renunțarea la sine și avea un rol dominant pasiv în raport cu sursa valorilor pe care le urma. În acest sens, conceptul voinței de putere reconfigurează constrângerile tradiționale și respinge orice asumție care să fundamenteze caracterul moral al existenței și al devenirii individului. Etica voinței de putere nu mai este fundamentată pe valori și pe norme universale, pe imperative categorice ori pe o teleologie morală predeterminată fie natural, fie divin sau rațional, ci are ca temei forța vitală a individului de a transcende dialectic sistemele morale tradiționale.

Bernard Reginster consideră că voința de putere, ca principiu etic, demonstrează că etica nietzscheană face distincția între valorile nobile și valorile

morale. Ambele concură pentru statutul de „cele mai înalte valori”⁸. Distincția este dată de funcția pe care valoare o are în slujba vieții. Astfel, respectarea oricărei valori care conduce la declinul vieții îi neagă natura nobilă și o înlătură din această luptă de afirmare perpetuă pentru superioritate. În această accepțiune, dacă afirmarea vieții cere creștere și putere, integrarea compasiunii și a blândeții, ca virtuți ale caracterului, ar fi în opoziție cu manifestarea vieții.

Similar, Kaufmann⁹ argumentează că Nietzsche nu a urmărit să impună un nou sistem de valori, întrucât valorile apreciate de el sunt: onestitatea, curajul, mai ales cel moral, generozitatea, politețea, integritatea intelectuală, autodisciplina și chiar blândețea față de cei mai slabi. Reevaluarea tuturor valorilor reprezintă doar o interogație filosofică menită să pună în evidență natura iluzorie a argumentelor care fundamentează universalitatea moralității tradiționale, înțelese ca sumă a virtuților definitorii pentru un popor. În accepțiunea nietzscheană, suma biruințelor unui om reflectă o virtute a voinței de putere. În acest cadru interpretativ, etica voinței de putere nu presupune o nouă definire a valorilor, ci reevaluarea tuturor valorilor tradiționale, care este însăși această relativizare critică și raportare dialectică la valoarea valorilor.

Etica nietzscheană este centrată pe individ și propune o atitudine afirmativ-activă care să fortifice capacitatea sa creativă ca temei al vieții. Critica adresată idealului moral tradițional – individul care se conformează normelor și valorilor care apără binele comun definit de morala dominantă – este însoțită și de formularea idealului etic alternativ – individul autonom, creator de valori. Considerând ca temei această perspectivă, valoarea caracterului unui individ este în opoziție cu orice fundament moral. În această interpretare, caracterul dobândește o dimensiune extramorală, devenind expresia dialectică a creației și a autodepășirii de sine, prin reevaluarea valorilor și depășirea moralei.

Interpretând aspirația spre superioritate, idealul și interesul social ca expresii ale voinței de putere, vom putea descrie și înțelege direcția în care se dezvoltă caracterul. Aspirația spre superioritate indică manifestarea voinței de putere prin dominare sau autodepășire, prin care individul tinde spre o maximizare a valorii sale. Idealul orientează manifestarea voinței de putere, prin creare de sens și de semnificație existențială, în termeni valorici. Interesul social, prin relaționarea dintre individ și colectivitate, modelează și echilibrează manifestarea voinței de putere. Astfel, interesul social devine un mijloc de a transcende finitudinea unui sistem valoric individual prin participare activă la afirmarea valorilor colective. În această interpretare, în caracter regăsim manifestarea voinței de putere ca afirmare de sine și dominare, ca orientare și model existențial, ca interacțiune și echilibru între individ și comunitate. Toate aceste manifestări implică și conduc la inferențe valorice.

Voința de putere, ca forță dinamică în manifestarea sa caracterială, implică și procese de creație, de idealizare și de integrare socială. Aceste procese amplifică

⁸ Bernard Reginster, *The Affirmation of Life*, Harvard, Harvard University Press, 2006, pp. 47, 188.

⁹ Walter Arnold Kaufmann, *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*, Fourth edition, Alexander Nehamas (ed.), Princeton, Princeton University Press, 2013, pp. 110–111, 211.

natura sa dialectică. Pentru a înțelege abaterile naturale de la modelele morale de interpretare a caracterului, îl putem interpreta ca sistem de forțe aflate fie în opoziție, fie în tensiune, care concură în procesul de afirmare a voinței de putere. În funcție de modul în care cele trei expresii ale voinței de putere se manifestă, putem defini caracterul în temeni de forță, drept caracter puternic și caracter slab.

<i>Voința de putere – manifestări</i>	<i>Caracter puternic</i>	<i>Caracter slab</i>
Aspirația spre superioritate	Afirmarea superiorității prin autodepășire și capacitate creativă	Afirmarea superiorității prin dominarea și controlul celorlalți
Idealul	Crearea de idealuri și valori autentice, congruente cu convingerile personale	Urmarea de idealuri și valori impuse de religie sau societate, fără o evaluare critică
Interesul social	Afirmarea unei relații echilibrante, fundată pe colaborare și influență pozitivă în raporturile sociale	Suprimarea individualității sub presiunea socială sau manipularea altora pentru afirmare personală

Caracterul puternic este definit de termenii unui echilibru activ între aspirația spre superioritate, ideal și interes social, în timp ce caracterul slab este marcat de dezechilibre reactive între aceste dimensiuni. Această tipologie integrează dimensiunile teoretice anterior abordate, care deschid noi perspective de analiză și înțelegere a naturii umane și a răspunsurilor caracteriale. Configurarea și structura caracterului implică interacțiuni dinamice, ceea ce face ca manifestările caracteriale să fie expresii ale unui proces continuu de reorganizare și adaptare. Astfel, voința de putere – ca forța fundamentală a autoafirmării, a autoactualizării și a depășirii limitelor interne și externe (Nietzsche), aspirația individuală spre superioritate – ca dorință de depășire a inferiorității percepute (Adler), scopul ficțional și idealul în calitatea lor de constructe mentale care direcționează interpretarea realității, acțiunea și lupta pentru superioritate (Vaihinger), interesul social – drept tendință de afirmare de sine prin participarea la binele comun (Adler), interacționează pentru depășirea contradicțiilor interne și externe și soluționarea tensiunilor dintre afirmarea individuală și validarea socială. În acest cadru interpretativ, forța caracterului este demonstrată de capacitatea autoreflexivă și autodeterminarea valorică ale individului. Integrarea acestor dimensiuni conceptuale în fundamentarea teoretică a modelului nostru extinde și reconfigurează interacțiunile dialectice ce definesc structural opoziția dintre caracterul puternic și caracterul slab.

<i>Dimensiune</i>	<i>Fundament teoretic</i>	<i>Caracter puternic</i>	<i>Caracter slab</i>
Interpretare și construire a realității	Nietzsche (sens); Vaihinger (model); Adler (scop)	Creează un sens și o semnificație personală a realității, este autoreflexiv și activ	Acceptă semnificațiile impuse cultural și social, fără a le valida personal
Scop ficțional/ ideal și imagine de sine	Vaihinger și Adler	Ficțiuni de ghidare autodeterminate, idealuri personale	Dependență de idealuri externe, influențat de așteptările sociale

<i>Dimensiune</i>	<i>Fundament teoretic</i>	<i>Caracter puternic</i>	<i>Caracter slab</i>
Voința de putere și depășirea inferiorității	Nietzsche și Adler	Confruntarea și depășirea obstacolelor	Evită confruntarea, caută confort și siguranță
Dorița de superioritate și autoafirmarea	Nietzsche și Adler	Învinge sentimentul de inferioritate prin autodepășire	Caută constant validare externă
Autonomie și responsabilitate socială	Nietzsche și Adler	Își formulează propriile valori și idealuri, dar le adaptează contextelor externe, contribuind activ și la viața socială	Se conformează normelor și valorilor sociale pentru a evita orice expunere conflictuală
Capacitatea autoreflexivă și autodeterminarea valorică	Nietzsche, Vaihinger și Adler	Evaluează critic sistemele valorice și normative, își (re)evaluează perspectivele și își construiește identitatea prin autodeterminare valorică	Adoptă modele prestabilite, internalizează valori și norme fără a le evalua critic și autoreflexiv

Analiza acestor interacțiuni oferă o înțelegere aprofundată privind orientarea voinței de putere și a modului în care aceasta determină și modelează, prin raporturile sale dialectice, răspunsurile caracteriale față de provocările existențiale. Această abordare este în acord cu accepțiunea lui Nietzsche asupra naturilor celor mai puternice și a celor mai slabe¹⁰. Atât forța, cât și fragilitatea, aflate într-un raport dialectic, participă la devenirea individului. Forța asigură continuitatea și coerența internă, iar fragilitatea devine premisa alterității și devenirii. De asemenea, modelul propus extinde cadrul interpretativ al lui Kaufmann privind înțelegerea voinței de putere, nu ca forța de a îi domina pe alții, ci ca forță interioară creativă, de dezvoltare și de transformare individuală. Interpretarea lui Kaufmann¹¹ susține perspectiva nietzscheană privind voința de putere ca forță, ca fundament al autoafirmării și al autodepășirii individuale. Pentru Nietzsche, autodepășirea este criteriul care face distincția dintre moral și non-moral. În perspectiva sistemelor morale tradiționale, interdicțiile universale erau expediente ale autodepășirii, realizată prin suprimarea instinctualității. Pentru Nietzsche, capacitatea creativă a voinței de putere conduce la autodepășire prin transcenderea instinctualității. Aceasta impune ca individul să își manifeste activ capacitatea de stăpânire a instinctelor, de transformare a impulsurilor brute în forme superioare de exprimare și autodepășire – prin artă, filosofie sau printr-o perspectivă valorică personală. În acest cadru, manifestarea voinței de putere reprezintă nu doar o expresie a supremației sau a dominării, ci a evoluției individului. În acest context extramoral, autodepășirea este realizată prin transformarea continuă, care reflectă forța, vitalitatea și autenticitatea individului. În concepția lui Nietzsche¹², reiterată

¹⁰ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. III, *Omenesc prea omenesc*, traducere de Simion Dănilă, Timișoara, Editura Hestia, 2000, § 224, pp. 129–130.

¹¹ W. A. Kaufmann, *op. cit.*, pp. 211–214, 226–227.

¹² Fr. Nietzsche, *Voința de putere – Încercare de transmutare a tuturor valorilor* (Fragmente postume), [Principiul unei noi instituii a valorilor], §656, traducere de Claudiu Baciu, Oradea, Editura Aion, 1999, p. 417.

de Kaufmann¹³, autodepășirea implică confruntarea sublimativă între două forțe, întrucât voința de putere se poate manifesta doar în opoziții, iar dualitatea este un rezultat al voințelor de putere și temeii al acestora.

În analiza pe care am realizat-o când am interpretat rolul voinței de putere în modelarea condiției umane, am evidențiat atât rolul său transformator și sublimativ asupra instinctualității umane, cât și capacitatea individului de a-și construi identitatea și de a-și consolida superioritatea¹⁴ prin forța caracterială, în afara oricărui sistem moral. Această nouă perspectivă de abordare extramorală a caracterului presupune ca manifestarea instinctualității, îndeosebi a celei înrădăcinate în dorință și agresivitate, să fie înțeleasă din perspectiva sublimării – ca transformare creativă a instinctualității individului și ca manifestare a voinței sale de putere.

Introducerea în analiza dialectică a celorlalte trei dimensiuni (aspirația spre superioritate, scopul ficțional și interesul social) a urmărit să fundamenteze teoretic capacitatea de transformare creativă a voinței de putere. Am încercat să argumentez că, prin sistemele morale, individul fie își satisface, fie își suprimă instinctualitatea primară. Acest proces poate fi susținut și de natura constructiv-creativă a voinței de putere care aspiră simultan la extinderea influenței individuale, la coerență interioară, la afirmarea unicității individuale și la o raportare semnificativă la celălalt. Modelul formulat este fundamentat pe interpretarea psihologică a voinței de putere și a mecanismelor cognitive care o susțin. În acest cadru dinamic, existențial, am integrat perspectiva lui Nietzsche asupra trăsăturilor de caracter. Caracterul, înțeles ca manifestare a voinței de putere, reprezintă atât structurare, cât și structură a forței individuale. Aceasta guvernează modul în care individul își satisface, își sublimază sau își controlează pulsunile¹⁵, face față tensiunilor și contradicțiilor morale și își urmărește propria autodepășire, într-o manieră constructivă pentru sine și ceilalți. Kaufmann¹⁶ consideră că, pentru Nietzsche, ceea ce rămâne constant în spatele transformărilor este „voința de putere”, ca esență, iar scopurile și obiectivele sunt doar aparențe, prim-planuri, expresii temporare și schimbătoare ale acesteia, forme contingente care nu schimbă natura voinței de putere. În timp ce Kaufmann abordează sublimarea similar unei forțe alchimice, ce transformă instinctul în forță creatoare, modelul propus introduce complementar noi direcții de înțelegere, cuantificabile în interacțiunile dialectice, transformatoare ale voinței de putere.

¹³ W. A. Kaufmann, *op. cit.*, pp. 220, 228.

¹⁴ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. V, *Așa grăit-a Zarathustra I-IV*, ed. cit., pp. 242–244.

¹⁵ W. A. Kaufmann, *op. cit.*, pp. 220–221. Nietzsche identifică șase căi de control asupra instinctelor: evitarea satisfacerii impulsurilor; introducerea unei rutine care să conducă la suprasaturare sau dezgust; asocierea impulsului cu afecte dureroase, precum: rușinea, vinovăția sau mândria rănită; asocierea dorinței cu subminarea orgoliului; redirecționarea energiei psihice către sarcini dificile sau stimuli noi, superiori; epuizarea fizică și psihică, similară practicilor ascetice. Sublimarea integrează toate aceste căi, având ca scop direcționarea și manifestarea rafinată a impulsurilor într-o nouă ordine estetică: mânia, mila, contemplarea sau vanitatea pot fi la fel de fertile și utile. Sublimarea este un proces etic și estetic [compl. D.G.].

¹⁶ *Ibidem*, pp. 221–222.

Totodată, aceste interacțiuni sunt observabile empiric în manifestarea trăsăturilor de caracter, ca răspunsuri comportamentale reactive, adaptative sau creative:

Tip de răspuns comportamental

<i>Tip răspuns</i>	<i>Nietzsche</i>	<i>Vaihinger</i>	<i>Adler</i>
Reactiv	Acționează ghidat de resentiment, frică, evaluări morale, pasiv.	Acționează pe baza unor ficțiuni iraționale, determinat de context și nu de alegerea personală, non-reflexiv, „ca și cum” ar fi	Acționează compensatoriu, fiind ghidat de sentimente de inferioritate (vină, rușine, invalidate). Răspunsuri adeseori automate, de retragere sau agresive, fundamentate de experiențele trecute.
Adaptativ	Supunere față de norme și convenții religioase și sociale (omul turmei); lipsit de forță vitală, non-critic, lipsit de autenticitate.	Acceptă și se conformează ficțiunilor sociale utile, interpretează convențiile ca „realitate”.	Conformism și integrare pentru a obține acceptare și validare socială, dar fără a fi autentic în raport cu sine însuși.
Creativ	Își construiește și afirmă autentic unicitatea prin autodeterminare valorică (<i>Übermensch</i>); prin voința de putere, ca forță creativă, transformă suferința în forță vitală și oportunitate de creștere (<i>amor fati</i>).	Creează conștient ficțiuni de ghidare proprii, funcționale; își creează propriul sens conștient că este o construcție simbolică.	Creează un stil de viață orientat social, care integrează în aspirația spre superioritate și sentimentul social; prin puterea sa creativă, individul conferă un sens constructiv experiențelor, își depășește trecutul și își proiectează activ viitorul.

Modelul propus descrie modul în care individul trăiește acest impuls primar, al voinței de putere, atât ca dinamică intrapsihică, cât și ca dinamică relațională. Acest cadru teoretic permite înțelegerea în termenii voinței de putere a mecanismelor care conduc la sublimarea instinctelor, prin autocontrol și autoreglare. Prin aceste procese, individul își modelează identitatea într-o continuă dinamică transformatoare, care tinde să soluționeze, cu fiecare răspuns comportamental, tensiunea continuă dintre cine sunt și cine devin. Pornind de la psihologia voinței de putere și integrând-o în cadrele teoretice ale psihologiei individuale și constructivismului lui Vaihinger, modelul nostru dezvoltă o structură interpretativă care extinde înțelegerea voinței de putere, nu doar în expresiile sale artistice sau epistemice, ci și în manifestarea sa caracterială, ca etică personală, care fundamentează devenirea personală și relațiile interumane. În acest cadru explicativ, autodepășirea nu este un proces liniar, armonios, ci implică o confruntare dialectică de forțe. Abordarea dinamicii caracterului ca tensiuni structurale nu este în contradicție cu monismul¹⁷ lui Nietzsche, ci îl nuanțează, evidențiind că devenirea individului este fundată pe contradicții și pe opoziții interne și este impulsionată de procesele de transformare continuă. Totodată, așa

¹⁷ *Ibidem*, p. 228.

cum subliniază și Kaufmann¹⁸, instinctualitatea și rațiunea nu rămân doar în opoziție, ci sunt integrate prin voința de putere. Această forță fundamentală permite omului puternic să-și stăpânească și să-și transforme impulsurile. Pentru Nietzsche, dualismul naturii umane poate fi reconciliat doar prin voința de putere, ca expresie a tensiunilor interne și a tendinței omului de a se depăși, de a se transforma. Astfel, voința de putere ca forță sublimativă implică deopotrivă conservarea, anularea, dar și depășirea impulsurilor primare. În această perspectivă se încadrează și modelul caracterial propus și cele trei tipuri de răspuns transformator: reactiv, adaptativ sau creativ. În forța caracterului, găsim dialectica voinței de putere, în care depășirea și transformarea de sine presupun și lupta individului împotriva sa¹⁹. Similar, Kaufmann²⁰ afirmă că aspirația omului spre perfecțiune și tendința sa de autocontrol implică ascetism și abnegație, ca expresii ale efortului de autodepășire, care par în esență morale. În acest context interpretativ, natura caracterului nu este prin excelență morală, bazată pe suprimarea impulsurilor, ci presupune sublimarea dialectică, care înlătură sau depășește ceea ce este inutil, păstrează ceea ce este valoros, transformă impulsurile și le integrează în acest proces vital al devenirii, ca proces de formare și de transformare a omului.

În acest cadru, caracterul nu mai este înțeles ca o configurație relațională rezultată din procesul de integrare și internalizare a normelor și valorilor morale. Din această perspectivă extramorală, caracterul reprezintă o tipologie individuală dinamică de răspuns, generată de interacțiunile între instinctele și tendințele individuale în raport cu solicitările experiențiale și modelată de voința de putere și de capacitatea acesteia de autodeterminare dialectic-sublimativă. Autenticitatea individului nu este fundată pe conformare la sistemele morale, ci pe capacitatea acestuia de a-și configura propriul sistem valoric, ca expresie a procesului de creare de sine, susținut de voința de putere.

Supraomul lui Nietzsche, așa cum îl interpretează și Kaufmann²¹, reprezintă o personificare a unui ideal al devenirii autentice, un model caracterial și existențial al asumării propriei condiții și al autodepășirii continue, principii care susțin și modelul elaborat în cadrul acestei cercetări. De altfel, în această direcție argumentativă, Kaufmann afirmă că, așa cum grecii au reprezentat idealul uman în personajele mitologice, Nietzsche a căutat să își exprime sinele ideal prin eliberarea de conformismul moral, prin afirmarea diferenței și autenticității individuale. Considerăm că orice tipologie care cuantifică și normează descriptiv comportamentul uman poate constitui un obstacol în procesul de construire a individualității.

Caracterul extramoral poate fi interpretat și ca expresie a unei etici aristocratice, a superiorității individului validată nu prin recunoașterea sa colectivă sau utilitatea sa socială, ci prin capacitatea de a se crea pe sine, ca operă de artă. Această interpretare este susținută și de argumentarea lui Nietzsche din *Ecce Homo*

¹⁸ *Ibidem*, pp. 233–236. Conceptul de sublimare la Nietzsche este analizat de Kaufmann prin comparația cu termenul *aufheben* la Hegel pentru a evidenția procesualitatea tripartită: conservare, anulare, depășire/transcendere [compl. D.G.].

¹⁹ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. V, *Așa grăit-a Zarathustra I-IV*, ed. cit., pp. 94–96.

²⁰ W.A. Kaufmann, *op. cit.*, p. 242.

²¹ *Ibidem*, pp. 307–309.

referitoare la ideea de a deveni ceea ce ești – a te lua în stăpânire pe tine însuși [impulsurile sublimite printr-o rațiune instinctualizată] și a fi autonom, creator și autentic, ca apogeu al puterii omului²². Îndemnul lui Nietzsche la autenticitate, autodeterminare și afirmare de sine este esențial în procesul formării caracterului. A da un stil personal propriei vieți, prin forța caracterului, presupune permanenta reconciliere și devenire a tensiunii dintre impulsuri și rațiune. În acest proces, voința de putere este atât forță de dominare, cât și forță creatoare: „Omul suprem ar poseda cea mai mare diversitate a instinctelor, însoțită de o intensitate relativ maximă a lor – atât cât poate fi ea suportabilă. Într-adevăr: acolo unde planta-om apare ca viguroasă regăsim și forța contradicției instinctelor (Shakespeare, de pildă), dar îmblânzită.”²³

Abordarea caracterului în termeni de forță se integrează în concepția lui Nietzsche privind depășirea condiției umane comune și orientarea individului către un ideal. Această concepție este sintetizată și prin valențele semantice²⁴ elevatoare și amplificatoare ale prefixului *über* – „deasupra”, „dincolo de”, „supra”, „peste” – așa cum sunt ele surprinse în *Așa grăit-a Zarathustra* și prin conceptul de „supraom”. Totodată, considerăm că întregul nostru demers argumentativ și conceptualizarea caracterului în sens extramoral au valențele unui potențial răspuns interpretativ la maxima formulată de Nietzsche în *Considerații inactuale III*²⁵: omul este răspunzător față de el însuși pentru existența sa. Prin forța caracterului său, omul poate să confere sens existenței sale, astfel încât aceasta să nu fie doar o simplă și „necugetată întâmplare”. Măsura responsabilității sale conferă forță și autenticitate caracterului: „Omul care nu vrea să aparțină masei n-are decât să înceteze de a fi comod față de sine însuși; să-și urmeze conștiința care-i strigă: «Fii tu însuși!» Tu nu ești tot ce faci, crezi și dorești acum”, afirma Nietzsche.

Cunoașterea și devenirea sinelui autentic se articulează organic cu exprimarea voinței de putere prin caracter, ca expresie a manifestării autenticității individului. În acest cadru, individualitatea nu mai este modelată de factori externi – morali, religioși, culturali –, ci este expresie a puterii transformatoare și creatoare a individului. Astfel, voința de putere nu se mai manifestă ca instinct de dominare a lumii, ci se metamorfozează, prin caracter, în forță formativă orientată spre realizarea de sine, prin asumarea activ-creativă a propriilor valori și idealuri. În caracter, regăsim stilizarea propriei naturi și forța pe care aceasta se fundează. După cum însuși Nietzsche afirma în *Aurora*²⁶ și în *Știința veselă*²⁷, naturile puternice, capabile de această disciplină interioară, își pot construi un sine autentic, în timp ce, naturile

²² *Ibidem*, pp. 230, 233–235. Rațiunea nu anulează instinctele, ci le organizează și le integrează; raționalul și iraționalul, pasiunea și spiritul sunt expresii ale voinței de putere [compl. D.G.].

²³ Fr. Nietzsche, *Voința de putere – Încercare de transmutare a tuturor valorilor* (Fragmente postume), ed. cit., § 612, p. 966; A.W. Kaufmann, *op. cit.*, p. 324.

²⁴ Acest aspect a fost subliniat de Ludwig Klages în *Die Psychologischen Errungenschaften Nietzsches*, Leipzig, Barth, 1926 și reafirmat W.A. Kaufmann, *op. cit.*, p. 309.

²⁵ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. II. *Nașterea tragediei, Considerații inactuale I–IV, Scrieri postume (1870–1873)*, ed. cit., pp. 225–227.

²⁶ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. IV, *Aurora, Idile din Messina, Știința veselă*, ed. cit., § 266, 267, p. 149.

²⁷ *Ibidem*, § 290, 356, pp. 373–374, 418–419.

slabe resping stilizarea, considerând-o ca pe o formă de constrângere ce le-ar distruge instinctualitatea, interpretată eronat drept autenticitate. În acest cadru, arta construirii de sine rămâne doar un joc de rol, iar autenticitatea este confundată cu aparența – ca o perpetuă improvizație de sine, ca înstrăinare de sine.

În această interpretare, formarea caracterului este un proces existențial²⁸, etic și estetic. Manifestarea forței caracterului, dincolo de orice morală, implică depășirea condiției reactive și afirmarea capacității creative a omului. Orice om care se depășește pe sine într-un mod creativ și constructiv, aducător de sens, devine pentru sine propriul său supraom. Astfel, omul poate transcende întru sine propria condiție. În acest proces, voința de putere acționează asemeni unui *athanor* al devenirii, care desăvârșește natura omului și transformă condiția umană. Devenirea nu este însă posibilă decât într-un spațiu al libertății și al unicității, susținut de autoeducație. Această nouă formă de autodepășire valorică²⁹, afirmată în doctrina voinței de putere, este înțeleasă ca autodisciplină menită să acompanieze experiențele vieții. Autodisciplina³⁰ este revendicată de omul puternic ca mijloc pentru fortificarea forței sale vitale, prin transcenderea dialectică a dualităților minte–corp și putere-vulnerabilitatea, precum și prin integrarea lor într-o formă superioară a sinelui. Puterea creatoare este criteriul valoric al omului și al existenței sale, dar și fundament al bucuriei și al sensului de a trăi, ca *amor fati*. Omul, prin forța și stilul caracterului său, participă la estetica vieții sale, dar și a condiției umane. Astfel, judecata morală este substituită de judecata estetică în evaluarea valorii caracterului. În acest nou cadru marcat de transmutarea nietzscheană a valorilor într-un registru extramoral³¹, „dincolo de bine și de rău”, caracterul este apreciat valoric prin putere, autenticitate, originalitate și expresivitate. Valoarea caracterului este manifestată prin estetica virtuților sale, dar și prin afirmarea frumuseții sale vitale.

²⁸ Această abordare este în acord cu cele trei metafore nietzscheene ale transformării spiritului uman: cămila (supunere), leul (libertate), copilul (creație) – un joc al devenirilor între „nu” și „da” spuse vieții, în care inocența și jocul creativ al copilului ridică spiritul eliberat al leului de la „eu vreau” la „eu creez” [compl. D.G]; cf. Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. V, *Așa grăit-a Zarathustra I-IV*, ed. cit., pp. 23–24.

²⁹ Fr. Nietzsche, *Voința de putere – Încercare de transmutare a tuturor valorilor* (Fragmente postume), ed. cit., § 981, pp. 619–620.

³⁰ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. V, *Așa grăit-a Zarathustra I-IV*, ed. cit., p. 32: „Sinele creator și-a creat prețuirea și disprețuirea, și-a creat plăcerea și durerea. Trupul creator creatu-și-a spiritul, ca braț al voinței lui.”

³¹ Fr. Nietzsche, *Opere complete*, vol. VI, *Dincolo de bine și de rău, Despre genealogia moralei*, ed. cit., § 32, pp. 35–36: „Depășirea moralei, într-un anumit înțeles chiar autodepășirea moralei: iată care poate fi numele pentru acel efort lung și secret care a rămas rezervat celor mai fine și mai oneste, chiar celor mai diabolice conștiințe de azi, fiind ele niște pietre vii de Încercare a sufletului.”